

УДК 343.9.01

DOI: 10.31359/2079-6242-2018-35-1-88

СИСТЕМА ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

С. О. Філіппов, кандидат психологічних наук, доцент, підполковник юстиції, доцент кафедри кримінального права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України

Постановка проблеми, її зв'язок з практичними завданнями.

Ефективність протидії транскордонній злочинності залежить від ефективності впливу на її детермінанти. Отже, проблема детермінації транскордонних злочинів є надзвичайно важливою із праксеологічної точки зору, оскільки пов'язана з обранням тактики запобігання транскордонній злочинності, а також з визначенням сил та засобів для протидії злочинній діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Детермінація злочинності є предметом ґрунтовних кримінологічних досліджень, проведених А. П. Закалюком, А. М. Бойком, Б. М. Головкіним, В. А. Номоконовим [1–4]. Ці та інші вчені сформувавши власні наукові підходи та теорії генези злочинної діяльності на матеріалах різних країн. Результати цих та інших досліджень дозволяють впритул наблизитися до розуміння окресленої проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Ураховуючи поліморфізм явища транскордонної злочинності та полісемію самого терміна «транскордонність», констатуємо, що виявлення детермінант, притаманних транскордонній злочинності, потребує проведення аналізу і структурно-генетичних її аспектів, і форм прояву. Визнаючи надзвичайну цінність вищезгаданих досліджень, зауважимо, що до сьогодні за межами наукового пошуку залишаються різноманітні фактори (чинники) детермінації злочинності, що зумовлені саме транскордонним її характером. А це, у свою чергу, обмежує можливості створення інструментарію, необ-

хідного для аналізу ризиків та загроз, на основі яких плануються заходи протидії.

Формулювання цілей статті. Сучасна система забезпечення прикордонної безпеки інтегрована із системою протидії транскордонній злочинній діяльності, ефективність якої залежить від нейтралізуючого впливу на причини та умови злочинності. Виходячи із цього, мета представленої статті – узагальнення системи детермінант транскордонної злочинності та пояснення особливостей детермінації злочинності, зумовленої її транскордонним характером.

Дизайн та методи дослідження. Для досягнення визначеної мети нами виконано такі завдання: вивчено кримінологічні підходи до дослідження причин та умов злочинності; на цій основі виокремлено в системі детермінації злочинності базові причини та умови, що зумовлені її транскордонним характером; пояснено особливості впливу цих детермінант. При цьому ми виходили з того, що інтереси забезпечення прикордонної безпеки вимагають знання причин та умов транскордонної злочинності для аналізу можливостей виникнення відповідних загроз та ризиків. А це, у свою чергу, вимагає володіння елементами обстановки, що впливають на криміногенну ситуацію не лише в Україні, а й в інших країнах. Цей висновок значно розширює предметну сферу та впливає на порядок проведення нашого дослідження. Зокрема, нами беруться до уваги дані Щорічного аналізу ризиків FRONTEx на 2018 р. та FRAN (Мережі аналізу ризиків FRONTEx), що передбачає використання методики CIRAM.

Виклад основного матеріалу. Кримінологи застосовують надзвичайно різноманітні підходи до визначення детермінант «злочинів без кордонів»¹. Водночас слід відмітити, що комплексного висвітлення на теоретико-методологічному рівні питання детермінації транскордонної злочинності не має й дотепер. Для аналізу причин та умов вчинення злочину важливим є визначення предметних дефініцій.

Наше дослідження базується на розумінні *детермінації* транскордонної злочинності як сукупності причин та умов, що у комп-

---

¹ Термін «Crime Without Frontiers» застосовано вперше в однойменній книзі американської журналістки Claire Sterling, виданої у 1994 р.

лексній взаємодії породжують транскордонну злочинність та впливають на зміни її кількісних та якісних характеристик. При цьому А. П. Закалюк зазначав, що *причиною* називають явища (системи), які породжують, продукують інші явища (системи) – наслідки; *умовою* – різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, що породжує наслідок; кореляти – такий зв'язок між подіями, явищами, процесами, за якого зміна одних явищ супроводжується (не спричиняється чи обумовлюється) зміною інших [1, с. 186, 188–189].

Цей підхід базується на вченні про детермінізм, що є досить поширеним у вітчизняній кримінології. Як детермінізм є ознакою позитивістської кримінологічної школи, так індетермінізм – пост-модерністської. Методологічна позиція індетермінізму полягає у тому, що не все у світі має причину, а принципи об'єктивної причинності не можуть застосовуватися до пояснень діяльності людини. Індетермінізм полягає у тому, що причина і наслідок є продуктами суб'єктивності.

Показовим є порівняння з американською кримінологією, для якої характерним є застосування соціологічних теорій до пояснення причин злочинності. Їх особливістю є погляд на криміналізацію як процес соціальної деградації, а теоретичне обґрунтування здійснюється на основі концепцій соціальної дезорганізації і аномії. Приміром, відомою є теорія аномії Robert K. Merton (засоби соціальної культури перебільшують важливість мети, а соціальна організація обмежує можливий доступ до законних засобів її досягнення) [5, с. 66, 71]. У свою чергу, теорії раціонального вибору та стандартної діяльності (*routine activities*) marcus Felson з'явилися з метою практичної допомоги поліцейським [5, с. 73]. В їх основу закладена була ідея про те, що злочин є результатом реалізації можливості. Тому якщо мінімізувати можливості для вчинення злочинів, то кількість злочинів зменшиться. А можливість розглядається як сама причина злочину. Дана теорія є цікавою дотепер, оскільки підтверджує, що збільшення можливостей, приміром, безвізових поїздок, впливає на збільшення можливостей вчинення транскордонних злочинів.

Енвайронментальна кримінологія (кримінологія середовища) пояснює криміногенний вплив на людину з боку елементів навколишнього середовища. Ця теорія (Paul J. Brantingham і Patricia L. Brantingham) переважно не пояснює причини злочинності, а концентрується на аналізі можливостей запобігання злочинності шляхом урахування особливостей середовища та впливу на них [5, с. 74]. По суті, це ситуаційний підхід до аналізу причин злочинності.

Здійснений нами аналіз наукових джерел [1–5] дає можливість дійти висновку, що незалежно від обраного дослідницького підходу окремою проблемою є те, що не завжди можна співставити дані про кількісні та якісні показники транскордонної злочинності, отримані зі споріднених джерел у різних країнах. Найчастіше це зумовлено різницею у системах кримінального законодавства та порядку обліку і реєстрації злочинів, а також і самим розумінням обсягу поняття «*cross-border crime*». Це ми бачимо, наприклад, при порівнянні документів FRONTEX та EUROPOL [6–7].

У свою чергу, це значно впливає на релевантність, валідність кримінологічних методів та співставність результатів досліджень, отриманих за допомогою цих методів. Також, на нашу думку, уявлення про детермінаційний комплекс транскордонної злочинності має включати, крім переліку причин, й оцінку тенденцій та загроз. Цю оцінку доцільно здійснювати не лише в межах виключно кримінологічних досліджень, оскільки вона стосується надзвичайно широкого комплексу проблем, наприклад, соціальної аномії, міждержавних стосунків, наркотизму, економічних дисбалансів тощо. Як влучно вказує В. А. Номоконов, «проблема причин злочинності і взагалі причинності в кінцевому рахунку може бути вирішена тільки спільними зусиллями представників всіх гуманітарних наук. Це пов'язано з тим, що злочинність як соціальне явище – не тільки і не стільки правовий і кримінологічний феномен. Злочинність, як форма протистояння особистості і держави – це, перш за все, політична проблема. Але вона має також соціологічний, економічний і психологічний вимір» [4, с. 248].

Показовими у цьому сенсі є точки зору кримінологів щодо детермінації транснаціональної злочинності. Наприклад, А. Х. Піхов

поділяє систему детермінації транснаціональної злочинності на загальні детермінанти (економічні, політичні, ідеологічні, психологічні) та глобалізаційні фактори транснаціоналізації злочинності [8, с. 212]. Ми погоджуємося з такою класифікацією детермінант та водночас виходимо з того, що будь-які причини – і економічні, і політичні, і, особливо, ідеологічні впливають на суспільну свідомість та особистість (через її психологічну сферу) та, відповідно, сприяють формуванню кримінальної спрямованості та особистісної готовності до вчинення злочину. Тому ми виходимо з такої логіки дослідження системи детермінації транскордонної злочинності, що передбачає її вплив на макросередовищному та мікросередовищному рівнях.

М. Г. Вербенський диференціює детермінанти транснаціональних злочинів залежно від сфер злочинної діяльності – економіки, торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних засобів. На наш погляд, у цьому є і теоретичний (оскільки система детермінації різнооб'єктних транскордонних злочинів є надзвичайно різноманітною), і практичний сенс (заходи протидії для різнооб'єктних злочинів є різними) [9].

Водночас ми вважаємо, що визначальним у сприйнятті певних діянь як транскордонних злочинів є їх опосередкування через прикордонні відносини. Як писав норвезький кримінолог Nils Christie, «деякі дії становлять злочини в результаті наділення злочинним змістом цих дій. В *іншій обстановці* соціальні умови можуть протидіяти тому, щоб *такі* вчинки були сприйняті як злочини... Екстремальним випадком є *natural crime*, тобто дії, настільки шкідливі, що самі визначають себе як злочин, або, як мінімум, розглядаються як злочини з точки зору будь-якої свідомої людини» [10, с. 18–19].

Виходячи із цих міркувань, ми розглядаємо транскордонну злочинну діяльність у контексті дискурсу транскордонності відносин, явищ та процесів. Транскордонність у подібному контексті є функціональним параметром суспільного устрою, якістю соціодинаміки.

Ми виходимо з того, що наслідком транскордонності та її реверсною стороною є інтернаціоналізація злочинності. Умовами її виникнення є:

1) глобалізація як наднаціональний метасистемний процес в економічній, політичній, соціокультурній сферах;

2) глокалізація як регіональна інтеграція локальних (у цьому випадку з прикордонних) спільнот і територій.

У матеріалах Тринадцятого конгресу ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя (Доха, 12–19 квітня 2015 р.) зазначено, як злочинність застосовує досягнення глобалізації: «легкий і швидкий зв'язок, оперативне переміщення різних засобів, спрощення і здешевлення міжнародних поїздок використовуються злочинними групами з метою сприяння кримінальній діяльності, приховування джерел походження доходів, здобутих злочинним шляхом, та ухилення від правосуддя, в тому числі шляхом використання прогалин у правових режимах» [11, с. 16].

Глобалізація створює економічну основу злочинності, змінює її масштаб. Ймовірно, масштаб кримінальних загроз і є одним з основних критеріїв розмежування транснаціональної та транскордонної злочинності. Глокалізація в кримінологічному сенсі є цікавою тим, що зумовлює формування транскордонних регіональних кластерів, де відбувається спеціалізація транскордонної злочинної діяльності.

Причини та умови транскордонної злочинності переважно формуються в економічній, політичній, соціально-психологічній та організаційно-управлінській сферах.

Економічна сфера є середовищем паразитування транскордонної злочинності. Більшість із транскордонних злочинів зумовлені якраз економічними чинниками. Ми погоджуємося у цьому контексті з Nikos Passas, науковий підхід якого виглядає як контамінація кримінологічних теорій раціонального вибору та теорії середовища [12]. Зокрема, концепція Nikos Passas полягає у тому, що системні та структурні причини транскордонних злочинів зумовлені попитом на товари та послуги, що перебувають поза законним обігом, або є дефіцитними, або до яких немає вільного доступу (принаймні в одній із суміжних країн). Виходячи із цієї логіки, слід досліджувати ступінь детермінаційного впливу саме таких криміногенних асиметрій (за визначенням Yuliya Zabyelina) на динаміку транскордонної злочинності [5, с. 135]. Звичайно, економічну природу має характер використання території конкретної держави як «постачаль-

ника», «транзитера», «споживача», «охоронця», «легалізатора» у транскордонній злочинній діяльності. Наприклад, це стосується напівлегального видобутку бурштину на території України та нелегального вивозу його у Польщу.

Розглядаючи *політичну* сферу, слід урахувати криміногенні фактори внутрішньої та зовнішньої політики, що зумовлюють транскордонну злочинну діяльність. У зв'язку із цим, визначимо такі внутрішньополітичні чинники: створення політичними режимами організованих транскордонних злочинних структур; використання законних механізмів через політичне лобіювання для легалізації результатів незаконної транскордонної діяльності; зворотний вплив транскордонної злочинності на діяльність політичних еліт через корупційні механізми [13].

Важливим у цьому контексті також є те, якою мірою і в якій якості територія конкретної держави використовується для здійснення транскордонної злочинної діяльності. Ця обставина визначає окремий криміногенний фактор виникнення та розвитку транскордонної злочинності, оскільки очевидним є різний рівень зацікавленості держав в ініціюванні та здійсненні кримінального переслідування транскордонних злочинів, а, отже, і похідний від цього різний рівень ефективності такої діяльності. Ми повинні враховувати важливу особливість, яка є характерною для транскордонної злочинності – певну умовність або «конвенційність», за визначенням В. А. Номоконова, обсягу криміналізованих діянь, віднесених кримінальним законом до злочинних. Приміром, контрабанда тютюнових виробів, на відміну від України, криміналізована у Білорусі, Румунії, Угорщині, Словаччині. Контрабанда катю (*Catha edulis*) кваліфікується як контрабанда наркотичних засобів у Саудівській Аравії, але не в Ємені, де його розповсюдження та вживання є масовим і традиційним.

Не слід також забувати про приклади зовнішньополітичної діяльності політичних режимів окремих держав, коли ними використовується транскордонна злочинність для ескалації проблем у середині недружніх держав. Крім того, іноді стимуляція політичним режимом однієї держави активної транскордонної злочинної діяльності у прикордонних просторах іншої держави здатна чинити вплив на її внутрішню та зовнішню політику.

Основними загрозами в контексті визначення детермінант транс-кордонної злочинності в *організаційно-управлінській сфері* вважаємо дисбаланси у системі інтегрованого управління кордонами, а також корупційні впливи.

У кримінологічних дослідженнях, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги впливу *соціально-психологічних* чинників на формування криміногенного потенціалу суспільства та його деструктивному впливу на антикримінальну стійкість особистості. Наслідком цього є деформація духовної сфери суспільства, соціальна аномія, «нормалізація» негативних явищ у суспільній свідомості, зниження нормативного порогу особистісно прийнятної поведінки.

З цим тісно пов'язане формування фонових явищ. Результати дебрифінгів, проведених серед жителів прикордоння, в межах окремого дослідження криміногенного потенціалу діяльності місцевого населення [14] дозволяють стверджувати, що найбільш масовими формами фонових явищ є незаконна трудова міграція та поширення способів незаконного заробітку у прикордонні. Серед останніх – незаконні схеми ввезення автомобілів іноземної реєстрації, дрібні порушення митних правил учасниками малого прикордонного руху, масова участь у напівлегальному виробництві товарів, видобутку бурштину у прикордонні.

Не можна залишати поза увагою різноманітні віктимологічні чинники, які, як і численні ситуативні чинники, залежать від регіональних особливостей та рівня суспільного розвитку. Приміром, поширеним віктимологічним фактором, що зумовлює успішність тактик вербувальників – торгівців жінками із Нігерії, є масова віра у культ вуду, яким залякують цих жінок вербувальники. Крім того, така практика надзвичайно ускладнює розслідування випадків торгівлі жінками з Нігерії у Європі [15].

Висновки і перспективи досліджень. Здійснений аналіз дає можливість представити на рисунку узагальнену схему системи причинно-умовного комплексу транскордонної злочинності. Детермінанти, у сукупності з фоновими явищами, ситуативними та віктимологічними чинниками через опосередкований вплив на суспільну свідомість та на особистість призводять до формування криміногенного потенціалу суспільства та криміногенної спрямо-

ваності особистості, знижують рівень особистісної антикримінальної стійкості.

Слід мати на увазі, що детермінанти транскордонної злочинності також стимулюють диверсифікацію існуючих і виникнення нових форм злочинної діяльності, що значно знижує ефективність протидії. Традиційні види злочинності також можуть відродитися в модифікованих формах. У цьому контексті перспективними напрямками подальших розвідок вважаємо дослідження криміногенних впливів глобалізації та глокалізації у прикордонному просторі.

Рис. Система детермінації транскордонної злочинності

Перелік літератури

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика у 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: Ін Юре, 2007. 424 с.
2. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 380 с.
3. Головкін Б. М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. №1. С. 106–111. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_21.pdf (дата звернення: 12.02.2018).
4. Номоконов В. А. Причины преступности в современной России: проблема обостряется. *Всероссийский криминологический журнал*. 2017. Т. 11. №2. С. 247–257.
5. Zabyelina Y. The state and transnational organized crime: a case study analysis of criminal opportunities in the Russian Federation and the United States. Dissertation Ph. D. Trento, Italy. 2013. 274 p.
6. Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017 (SOCTA): Policy Advisory Document. URL: <http://statewatch.org/news/2015/dec/eu-council-socta-2017-methodology-14913-15.pdf> (дата звернення: 18.02.2018).
7. Risk Analysis for 2018. Warsaw, FRONTEX, 2018. 54 p.
8. Пихов А. Х.-А. Теоретические основы противодействия транснациональной преступности: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Краснодар, 2017. 488 с.
9. Вербенский М. Г. Транснаціональна злочинність: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ: Ліда ЛТД, 2009. 356 с.
10. Кристи Н. Борьба с преступностью как индустрия. Вперед, к Гулагу западного образца / предисл. Я. Гилинского. 2-е изд. Москва: РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», 2001. 224 с.
11. XIII Конгресс ООН. URL: https://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/Discussion_Guide/ACONF222_PM1-g-V13853691.pdf (дата звернення: 15.02.2018).
12. Passas N. Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors. *Security Journal*. 2003. Vol. 16(1), pp. 19–38.
13. Філіппов С. О. Вплив політичних чинників на транскордонну злочинність. *Часопис Київського університету права*. 2017. №3. С. 249–254.
14. Філіппов С. О. Криміногенний потенціал діяльності місцевого населення у прикордонні. *Вісник Національної академії Державної при-*

кордонної служби України. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_4_5.

15. Human Trafficking in Nigeria: Root Causes and Recommendations. *Policy Paper Poverty Series* № 14.2(E). Paris 2006. 66 p.

Транслітерація переліку літератури

1. Zakalyuk, A. P. (2007) Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi kryminolohiyi: teoriya ta praktyka v 3 kn. Kn.1. Teoretychni zasady ta istoriya ukrayins'koyi kryminolohichnoyi nauky. K. In Yure. 424 s. [in Ukrainian].

2. Boyko, A. M. (2008) Determinatsiya ekonomichnoyi zlochynnosti v Ukraini v umovakh perekhodu do rynkovoyi ekonomiky (teoretyko-kryminolohichne doslidzhennya). Monohraf. L'viv, LNU im. I. Franka. [in Ukrainian].

3. Golovkin, B. N. (2014) Zahal'na kharakterystyka determinantiv zlochynnosti v Ukraini. Forum prava. № 1. S. 106–111. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_21.pdf [in Ukrainian].

4. Nomokonov, V. A. (2017) Prichiny prestupnosti v sovremennoy Rossii: problema obostryayetsya. Vserossiyskiy kriminologicheskii zhurnal. T. 11, № 2. C. 247–257. [in Russian].

5. Zabyelina, Y. (2013) The state and transnational organized crime: a case study analysis of criminal opportunities in the Russian Federation and the United States. Dissertation Ph. D. Trento, Italy. 274 p.

6. Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017 (SOCTA): Policy Advisory Document. URL: <http://statewatch.org/news/2015/dec/eu-council-socta-2017-methodology-14913-15.pdf>.

7. Risk Analysis for 2018. Warsaw, FRONTEX. 2018. 54 p.

8. Pihov, A. H.-A. (2017) Teoreticheskiye osnovy protivodeystviya transnatsional'noy prestupnosti: Diss ... d.yu.n.12.00.08. Krasnodar. 488 s. [in Russian].

9. Verbenskiy, M. (2009) Transnatsional'na zlochinnist': monografiya. Dnipropetrovs'k. Dnipropetr.derzh.un-t vn.sprav. Lida LTD. 356 s. [in Ukrainian].

10. Kristi, N. (2001) Bor'ba s prestupnost'yu kak industriya. Vpered, k GULAGa zapadnogo obraztsa / Predisl. YA. Gilinskogo. Vtoroy izd. – M.: ROO «Tsentr sodeystviya reforme ugolovnoho pravosudiya». 224 s. [in Russian].

11. XIII Kongress OON URL: https://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/Discussion_Guide/ACONF222_PM1-r-V13853691.pdf.

12. Passas, N. (2003) Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors. *Security Journal*. Vol. 16 (1). PP. 19–38.

13. Filippov, S. (2017) Vplyv politychnykh chynnykiv na transkordonnu zlochynnist'. *Chasopys Kyuyivs'koho universytetu prava*. № 3. S. 249–254. [in Ukrainian].

14. Filippov, S. (2017) Kryminohennyu potentsial diyal'nosti mistsevoho naselennya v prykordoni. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy*. Seriya: Yurydychni nauky. Vyp. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_4_5 [in Ukrainian].

15. Human Trafficking in Nigeria: Root Causes and Recommendations. *Policy Paper Poverty Series № 14.2 (E)*. Paris 2006. 66 p. P.35

Філіппов С. О. Система детермінації транскордонної злочинності

У статті представлена узагальнена система факторів (чинників) детермінації транскордонної злочинності. Проаналізовано підходи до виділення причин і умов злочинності, що застосовуються в зарубіжній і вітчизняній кримінології. Встановлено криміногенні чинники, що детермінують транскордонні злочини. З огляду на різнооб'єктність даних злочинів, визначені причинні комплекси, що є характерними для кожного з їх видів. Особливу увагу акцентовано на впливі на злочинність транскордонності в різних формах її реалізації з урахуванням її динаміки. Особливо проаналізовано з точки зору теорій раціонального вибору і стандартної діяльності роль ситуативних і віктимологічних факторів.

Окрема проблема, що підлягає аналізу, є особливістю транскордонних злочинів. Мова про відмінності, що є в суміжних державах, щодо підходів до кваліфікації та оцінки наслідків правопорушень. Це характерно для тих випадків, коли за відповідне правопорушення в сусідніх країнах встановлені різні види юридичної відповідальності, наприклад, відповідно, кримінальна чи адміністративна. Або для тих випадків, коли різними є мотиви протидії такому кримінальному правопорушенню в суміжних державах. Це найчастіше пов'язано з економічними, політичними (іноді культурними) передумовами.

Констатовано те, що визначальним фактором транскордонної злочинності в Україні є високий рівень соціальної аномії. Дисонанс між офіційно задекларованими публічними цілями і прийнятними шляхами їх досягнення є ознакою даного явища. В силу проблематичності досягнення цих цілей законним шляхом, прийнятною соціальною практикою стає вчинення транскордонних правопорушень. Жителі прикордонних територій при цьому керуються різноспрямованими по відношенню до транскордонної злочинності мотивами. Виходячи з цього, слід вживати заходів, спрямованих на стимулювання антикримінальної стійкості громадян і недопущення криміналізації (в соціологічному сенсі) населення прикордоння.

Складність полягає в розробці ефективної єдиної методики оцінки факторів, які є передумовами різнооб'єктних транскордонних злочинів, що навряд чи можливо. Крім цього, слід враховувати, що нечасто зустрічається ідентичність

підходу до криміналізації щодо схожих правопорушень в сусідніх державах. Більш того, законодавчі процеси криміналізації та декриміналізації, навіть у межах однієї держави носять постійний характер.

Обґрунтовано заходи, спрямовані на встановлення причин та умов в інтересах ефективності механізму протидії транскордонній злочинності. Це, серед іншого, необхідно для створення переліку відповідних ризиків, характерних для сусідніх держав, взаємодіючими правоохоронними органами цих держав, їх періодичного коригування та пріоритетного урахування в оперативно-службовій діяльності незалежно від політичної динаміки в кожній з даних держав.

Ключові слова: детермінація, причини і умови транскордонної злочинності, макросередовище і мікросередовище, виктимологічні фактори (чинники), ситуативні чинники.

Филиппов С. А. Система детерминации трансграничной преступности

В статье представлена обобщенная система факторов детерминации трансграничной преступности. Проанализированы подходы к выделению причин и условий преступности, принятые в зарубежной и отечественной криминологии. Установлены криминогенные факторы, детерминирующие трансграничные преступления. Учитывая разнообъектность данных преступлений, выделены причинные комплексы, характерные для каждого из их видов. Особый акцент сделан на влиянии на преступность трансграничности в разных ее формах с учетом ее динамики. Отдельно с точки зрения теорий рационального выбора и стандартной деятельности проанализирована роль ситуативных и виктимологических факторов.

Отдельная проблема, подлежащая анализу, является особенностью трансграничных преступлений. Речь о различиях, проявляемых в смежных государствах, в отношении подходов к квалификации и оценке последствий правонарушений. Это характерно для тех случаев, когда за соразмерное правонарушение в странах-соседах установлены разные виды юридической ответственности, например, соответственно, уголовная или административная. Или для тех случаев, когда различны мотивы противодействия такому уголовному правонарушению в сопредельных государствах. Это чаще всего связано с экономическими или политическими (иногда культурными) предпосылками.

Констатировано, что определяющим фактором трансграничной преступности в Украине является высокий уровень социальной анонимии. Диссонанс между официально декларируемыми публичными целями и приемлемыми путями их достижения является признаком данного явления. В силу затруднительности достижения этих целей законным путем приемлемой социальной практикой становится совершение трансграничных правонарушений. Жители приграничных территорий при этом руководствуются разнонаправленными по отношению к трансграничной преступности мотивами. Исходя из этого, должны приниматься меры, направленные на стимулирование антикриминальной устойчивости граждан и недопущение криминализации (в социологическом смысле) населения приграничья.

Трудность заключается в разработке эффективной единой методики оценки факторов, являющихся предпосылками разнообъектных трансграничных преступлений, что вряд ли возможно. Кроме этого, подлежит учету то, что нечасто встречается идентичность подхода к криминализации в отношении схожих правонарушений в соседних государствах. Более того, законодательные процессы криминализации и декриминализации, даже в пределах одного государства носят постоянный характер.

Обоснованы меры, направленные на установление причин и условий в интересах эффективности механизма противодействия трансграничной преступности. Это, среди прочего, необходимо для создания перечня соответствующих рисков, характерных для сопредельных государств, взаимодействующими правоохранительными органами этих государств, их периодического корректирования и приоритетного учета в оперативно-служебной деятельности вне политической динамики в каждом из государств.

Ключевые слова: детерминация, причины и условия трансграничной преступности, макросреда и микросреда, виктимологические факторы, ситуативные факторы.

Filippov S. O. System of determination of cross-border crime

The article presents a generalized system of factors determining cross-border crime. The approaches to the allocation of the causes and conditions of crime, adopted in foreign and national criminology have been analyzed. Criminogenic factors determining cross-border crimes have been established. Given the object difference of these crimes, the causal complexes, typical for each of their types, have been identified. The special emphasis has been made on the cross-border influence on crime in different forms of its realization taking into account its dynamics. The role of situational and victimological factors has been analyzed separately from the point of view of rational choice and standard activity theories.

In addition, a separate problem specific to cross-border crimes is analyzed, namely, the differences that are often manifested in the neighboring states regarding approaches to assess their consequences. Often it takes place when one of the adjacent states establishes criminal responsibility for a certain act, and in another, for example, there is an administrative one. Or, when combating an act that is formally recognized as a crime on the territory of both adjacent states with a different degree of interest. This is due to economic or political (less often cultural) preconditions.

Conclusions have been drawn that a high level of social anomie is a significant factor of public consciousness in Ukraine regarding the cross-border crime. This phenomenon characterizes the discrepancy between the formally declared public goals and the approved means of achieving them. As a result of the impossibility of achieving them by legal means, the accepted practice is to commit cross-border offenses. The community of the borderland population is characterized by multidirectional motives connected to cross-border crime. The measures aimed at stimulating the anti-criminal stability of citizens and preventing the criminalization of the part of the society related to the population of the borderland have been substantiated.

The difficulty is that an effective methodology for assessing factors determining of all cross-border crimes can not be elaborated.. In addition, it should be taken into account that the complete identity of the approach to the criminalization of the same acts in neighboring states is quite rare. Also, within the same state, the legislative processes of criminalization and decriminalization are permanent.

Measures aimed at considering factors in the mechanism of combating cross-border crime have been substantiated. This can be achieved, inter alia, through creating of the map of relevant general risk by interacting law enforcement agencies of the adjacent states, their periodical refining and assigning these risks to the priority of operational and service activity regardless of the change in the political situation in any of the neighboring countries.

Key words: *determination, causes and conditions of cross-border crime, macroenvironment and microenvironment, victimological factors, situational factors.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри кримінального права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України (протокол № 10 від 28.02.2018 р.).

*Рецензент – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **Батиргарєва В. С.***